

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

ЛЦДН у м. _____

(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Кредитна політика банку та способи підвищення її ефективності

Освітній рівень “Бакалавр”

Спеціальність 6.030508 – “Фінанси і кредит”

Керівник роботи: _____

(підпис)

Акуленко В.Л.

(ініціали, прізвище)

Студент: _____

(підпис)

Халімон Д.Л.

(ініціали, прізвище)

Група: _____

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ.....	5
1.1 Суть та роль кредиту у банківській установі.....	5
1.2 Кредитний портфель як фінансовий інструмент банківської установи.....	7
1.3 Формування кредитної політики банків.....	10
2. АНАЛІЗ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.....	12
2.1 Дослідження кредитної діяльності банківських установ.....	12
2.2 Аналіз ефективності кредитної політики банків	17
3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ.....	24
3.1 Мінімізація кредитного ризику.....	24
3.2 Підвищення якості кредитного портфеля.....	28
Висновки.....	34
Список використаної літератури.....	37
Додатки.....	40

Вступ.

Актуальність роботи. Комерційні банки та банківська система в цілому є важливою складовою сучасної економіки. Неможливо не звернути увагу на те, як діяльність банків впливає на світове господарювання. Кредитна діяльність стимулює розвиток світової економіки шляхом перерозподілу вільних коштів між суб'єктами господарювання.

Кредитування являє собою поширеною операцією банківських установ, яка приносить їм дохід. Це є головним стимулом для розробки ефективної кредитної політики. Ефективна кредитна політика комерційного банку мусить містити в собі важливі елементи організації кредитної політики банку, напрямки роботи кредитної діяльності та заходи, що розробляються в залежності від специфіки банківської установи. Якісна кредитна політика буде сприяти підвищенню прибутковості та стабільності діяльності банку.

Метою дипломної роботи є обґрунтування основ кредитування, обміркування сучасного стану кредитної політики провідних банків України, оптимізація стратегій кредитної діяльності.

Для досягнення цієї мети будуть застосовані наступні дії:

- обміркування сутності кредиту та його ролі в сучасній діяльності банківських установ;
- визначення суті кредитного портфелю та його формування;
- розгляд сутності кредитної політики та формування їх цілей та принципів роботи;
- аналіз динаміки та структури кредитного портфеля досліджуваних банків;
- обміркування способів та напрямків поліпшення кредитної політики досліджуваних банків;
- підведення підсумків роботи.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між кредитором та позичальником сформовані в процесі кредитування.

Предметом дослідження є механізм організації та реалізації кредитної політики банківської установи.

Методи дослідження. Дослідження буде проводитись за допомогою аналізу кредитного портфеля досліджуваних банків та показників стану кредитної активності банків. Для оптимізації кредитної політики банків буде запропоновано основні способи управління кредитного ризику комерційного банку та дослідження показників ризикованості та доходності, а саме:

- коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом;
- коефіцієнт якості кредитного портфеля;
- коефіцієнт доходності кредитного портфеля;
- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат;
- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій.

Інформаційна база розрахунків дипломної роботи взята з фінансової звітності, що розміщена на офіційних сайтах досліджуваних банків.

Практичне завдання роботи є в наданні рекомендацій в яких напрямках має рухатись кредитна політика досліджуваних установ.

1. Теоретичні засади кредитної політики банків

1.1 Суть та роль кредиту у банківській установі

В економіці під терміном «кредит» розуміють економічні відносини між фізичними та юридичними особами, що виникають під час перерозподілу коштів між позичальником і кредитором з умовою їх повернення.

Суть кредиту характеризується такими діями: отримання кредиту, використання кредиту та його повернення. В цьому процесі беруть участь дві сторони: позичальник, що зацікавлений в отриманні позики, та кредитор, котрий дає кредит позичальнику, зазвичай з метою отримання відсотків. Важливо, що позичальник не стає власником коштів, він становиться їх тимчасовим розпорядником [1]. Суб'єктом кредиту виступають сторони, що беруть участь в кредитній операції, а об'єктом – предмет, на який видається позика.

Процес кредитування може існувати лише за двома умовами: зацікавленість обох в укладанні кредитної угоди, та відповідальність однієї сторони перед іншою. Варто зауважити, що кредитування передбачає користування чужими тимчасово вільними коштами, отже обидві сторони мають відповідально ставитися до цього питання.

Рух кредиту відбувається такими стадіями:

- 1.) Формування вільної вартості.
- 2.) Розміщення вільної вартості в позику.
- 3.) Використання позики позичальником.
- 4.) Формування у позичальника доходу, достатнього для повернення позики.
- 5.) Повернення позики та сплата процентів. [2]

До основних принципів кредитних відносин в сучасній економіці відносять:

- повернення позики в повному обсязі
- забезпеченні позичених коштів
- платність користуванням кредитними послугами
- строковість надання коштів
- цільове призначення позичених коштів

Перший принцип означає те, що кредит повинен бути повернений кредитору в повному обсязі. Даний являє собою початковий принцип кредитування, бо без нього втрачається суть кредиту як такова.

Наступний принцип полягає в забезпеченні поверненні позичених коштів кредитору. Для досягнення цієї цілі зазвичай застосовуються такі заходи:

1. Застава – найпоширеніший спосіб забезпечення повернення кредиту. Являє собою зобов'язання позичальника перед кредитором у відшкодуванні майном, що може бути відчужене на користь останнього.
2. Гарантія – угода укладена між кредитором та гарантом позики. У разі неповернення боргу позичальником, несплачена позика стягується з гаранта.
3. Страхування. Виступає у вигляді страхуванні відповідальності. У цьому випадку кредитор чи позичальник може застрахувати кредитну операцію, для зменшення збитків, що отримає кредитор у разі неповернення боргу.

Принцип платності користування кредитними послугами означає сплату додаткових коштів у вигляді відсотків за використання кредиту. Підставою для цього є необхідність заінтересованості кредитора в наданні цієї позики, гіпотетичні втрати кредитора від невикористання наданих у борг коштів, можливі збитки від позики та поява кредитних ризиків. Варто розглядати кредитні послуги як товар, а відсоток за використання кредитом як ціна цього товару. Це дає змогу розглядати кредитування з точки зору ринкових законів.

Принцип строковості полягає в поверненні кредиту позичальником у строк визначений у кредитній угоді. У разі порушення строку сплати кредитор має право застосувати відповідні санкції. Також в такій ситуації втрачається довіра до позичальника, що може негативно вплинути на його подальші відносини з кредитором.

Принцип цільового призначення коштів означає використання позичених коштів для здійснення конкретно визначених процесів. Цей принцип яскраво показаний в цільових кредитах.

Головною роллю кредиту є перерозподіл грошових коштів в економіці на користь виробництва. Залучені кредити використовуються для збільшення фондів, розширення виробництва, зростання запасів і т.д. Кредит – це ефективний фінансовий інструмент нових комбінацій виробничих факторів та втілення інновацій, що забезпечує динаміку та прогрес [3].

1.2 Кредитний портфель як фінансовий інструмент банківської установи

Хоча традиційно кредитний портфель означає сукупність банківських позик структурованих відповідно до завдань кредитної політики, окремі науковці визначають його як сукупність коштів, розміщених у вигляді зобов'язань, сукупність економічних відносин між кредитором та позичальником, набір фінансових інструментів та інше. Спільні дослідження науковців дозволяють нам визначити поняття «кредитний портфель» як фінансовий інструмент керування операціями банку, з метою підвищення ефективності діяльності, яка здійснюється шляхом надання позик.

Існують такі види кредитного портфеля:

- Ризик-нейтральний. Має низькі показники ризиковості та доходності.
- Оптимальний. Найбільш збігається з обраною банком кредитною політикою та шляхом розвитку.

- Збалансований. Має збалансоване відношення «ризик-прибутковість» [4].

Основними параметрами керуванням кредитного портфеля банку є ризик та дохідність. Ефективність портфеля визначається саме за цими показниками. Кредитний портфель являє собою як найголовнішим джерелом комерційного банку, так і найбільшим джерелом ризику.

Метою керуванням кредитним портфелем є досягнення максимальної дохідності при мінімальному ризику [5]. Структура кредитного портфеля має бути ретельно спланованою, адже частка кредитів у банківських активах складає приблизно 50-60%. Іншими словами кошти від кредитних операцій складають близько 2/3 всіх доходів, що є вагомою часткою діяльності комерційного банку. По структурі кредитного портфеля банківської установи можна визначити ступінь її стійкості, фінансові результати та проаналізувати чи спрогнозувати стан її діяльності.

Аналізуючи структуру кредитного портфелю банків можна спостерігати, що для різних спеціалізацій банків притаманні різні ознаки. Наприклад, для структури портфеля ощадних банків характерна перевага позик фізичним особам та споживчих кредитів, для іпотечних банків довгострокове кредитування і т.д.

На обсяг та структуру кредитного портфеля банку впливають:

- офіційна кредитна політика комерційних банків,
- розмір капіталу банку,
- досвід менеджерів та їх кваліфікація
- регулювання діяльності комерційного банку

Розмір капіталу банку є важливим в формуванні структури його кредитного портфеля. В залежності від капіталу зазвичай визначають обмеження та ліміти кредитної діяльності банків, такі як максимальний розмір позик і т.д.

До основних завдань формування кредитного можна віднести:

- Отримання високого доходу в довгостроковій перспективі

- Мінімізація ризиків кредитного портфеля
- Дотримання необхідної ліквідності
- Отримання високого доходу в поточному періоді [6]

До елементів процесу формування і використання кредитного портфеля комерційного банку відносять:

- вибір критеріїв оцінки якості кредитів,
- створення методу оцінки якості на основі цих критеріїв,
- класифікація кредитів за групою ризиків,
- визначення процента ризику для вище описаних груп кредитів,
- визначення абсолютної величини ризику кредитного портфеля для всіх кредитів та сукупного для банку,
- управління резервом покриття можливих втрат,
- оцінка фінансових показників кредитного портфелю,
- визначення сумнівних та проблемних кредитів,
- прийняття рішень щодо таких кредитів,
- управління методикою повернення проблемних кредитів,

При керуванні банком важливо розглядати кредитний портфель у взаємозв'язку з усіма аспектами діяльності банку. Управління кредитним портфелем комерційного банку повинно керуватись на досягнення максимального ефективного відношення «ризик-прибутковість».

1.3 Формування кредитної політики банків

Дамо визначення, що таке «кредитна політика банків». Цей термін означає стратегію банківської установи по залучення коштів та наданні кредитів своїх клієнтів. Кредитна політика базується на вище згаданих принципах: повернення, забезпеченість, строковість, платність та цільове використання. Створення кредитної політики полягає в плануванні, регулюванні, контролі та організації кредитних взаємовідносин між банком та клієнтами [7].

Головна мета кредитної політики банку – забезпечення ефективної кредитної діяльності установи. З головної мети випливають інші завдання:

Надання якісних кредитів. Якісними кредитами називають ті кредити, котрі забезпечують нормальний процентний прибуток при негативних макроекономічних умовах.

Забезпечення прибутку кредитного портфеля. Кредитна політика комерційного банку повинна бути направлена на утворення прибутку від кредитних операцій.

Забезпечення оптимального зростання кредитного портфеля. Кредитний портфель повинен зростати при дотриманні достатньої якості кредиту та забезпечення достатнього співвідношення «ризик-прибутковість». Принцип пріоритетності мінімізації кредитного ризику над дохідністю є основним критерієм кредитної політики [8].

Процес розробки кредитної політики банку складається з таких етапів:

- Аналіз кредитних операцій банківської установи за попередній період.
- Оцінка потенціалу комерційного банку.
- Дослідження зовнішнього кредитного середовища.
- Обґрунтування кредитної політики банку.
- Організація кредитного процесу.
- Організація контролю за здійсненням кредитної політики
- Загальна оцінка кредитної політики.

Хоча не існує єдиної політики для всіх банківських установ, всі вони формуються на базі таких принципів:

- Зв'язок між кредитною політикою та стратегією розвитку банку.
- Урахування стану фінансового ринку.
- Забезпечення дотримання норм державного регулювання банківської діяльності.
- Урахування можливостей банку.
- Забезпечення високої ефективності кредитної політики установи.

- Забезпечення гнучкості політики.

Зазвичай комерційні банки України проводять агресивну кредитну політику, які характеризуються збільшенням термінів та розмірів виданих кредитів, що підвищує ризикованість таких позик [9].

2 Аналіз кредитної політики банківських установ

2.1 Дослідження кредитної діяльності банківських установ

Дослідження кредитної діяльності банків України проведемо у розмірі трьох державних комерційних банків:

- ПриватБанк;
- Ощадбанк;
- Укрексімбанк.

Динаміку обсягу кредитного портфеля досліджуваних банківських установ наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка кредитного портфеля досліджуваних банків у 2016-2018 роках, млн. грн

Вид депозиту	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Темп зростання, %	
				2017/2016	2018/2017
ПриватБанк	32615	38335	50140	117,54	130,79
Укрексімбанк	58427	67581	72496	115,67	107,27
Ощадбанк	65947	74503	67543	112,97	90,66

На базі таблиці 2.1 підсумовуємо, що у 2017 році відносно 2016 року:

- Обсяг кредитного портфеля ПриватБанку збільшився на 17,54%;
- Обсяг кредитного портфеля Укрексімбанку зріс на 15,67%;
- Обсяг кредитного портфеля Ощадбанку збільшився на 12,97%

На базі таблиці 2.1 підсумовуємо, що у 2018 році відносно 2017 року:

- Обсяг кредитного портфеля ПриватБанку збільшився на 30,79%;
- Обсяг кредитного портфеля Укрексімбанку зріс на 7,27%;
- Обсяг кредитного портфеля Ощадбанку зменшився на 9,34%.

Отже, таким чином визначимо для обсягів кредитного портфеля Приватбанку та Укрексімбанку характерна позитивна динаміка росту протягом 2016-2018 років, тоді як для Ощадбанку притаманна різноманітна динаміка: у 2017 році відзначається як наростаюча, а у 2018 році уже як спадна.

Серед проаналізованих банківських установ у 2018 році:

- найвищим обсягом кредитного портфеля відзначається Укрексімбанк;
- друге місце займає Ощадбанк;
- третє місце – ПриватБанк.

Однак у 2016-2017 роках рейтинг даних комерційних банків у розмірі обсягів кредитного портфеля дещо інший:

- перше місце належало Ощадбанку;
- друге місце Укрексімбанку;
- і незмінно третє місце займає ПриватБанк.

Динаміка кредитного портфеля досліджуваних банківських установ подана на рисунку 2.1.

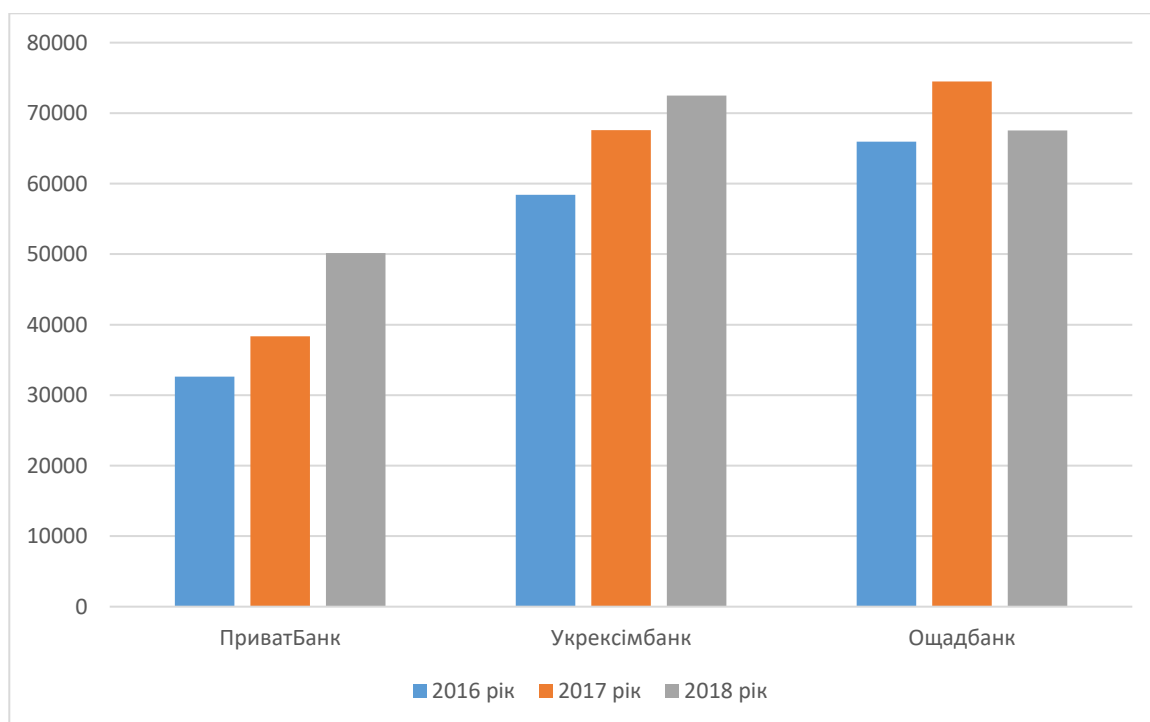

Рис.2.1 – Динаміка кредитного портфеля досліджуваних банківських установ за період 2016-2018 років

Оцінку доходів від кредитного портфеля банківських установ у досліджуваному періоді наведемо у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Дослідження доходів від кредитного портфеля досліджуваних банківських установ, млн. грн

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Темп приросту, %	
				2017/2016	2018/2017
ПриватБанк	18346	24485	30754	133,46	125,60
Укрексімбанк	8107	6908	7790	85,21	112,77
Ощадбанк	11294	10649	9626	94,29	90,39

На основі таблиці 2.2 визначаємо, що у 2017 році відносно 2016 року:

- обсяг доходів від кредитної діяльності ПриватБанку збільшився на 33,46%;
- обсяг доходів від кредитної діяльності Укрексімбанку зменшився на 14,79%;
- обсяг доходів від кредитної діяльності Ощадбанку зменшився на 5,71%;

На основі таблиці 2.2 визначаємо, що у 2017 році відносно 2016 року:

- обсяг доходів від кредитної діяльності ПриватБанку збільшився на 33,46%;
- обсяг доходів від кредитної діяльності Укрексімбанку зменшився на 14,79%;
- обсяг доходів від кредитної діяльності Ощадбанку зменшився на 5,71%.

Таким чином, підсумуємо, що:

- для ПриватБанку характерна позитивна динаміка зростання доходів протягом 2016-2018 років;
- для Ощадбанку характерна негативна динаміка зниження доходів протягом 2016-2018 років;
- для Укрексімбанку характерна негативна динаміка спаду доходів від кредитної діяльності у 2017 році та позитивна тенденція зростання у 2018 році.

Динаміку розмірів доходів від кредитного портфеля досліджуваних комерційних банків відобразимо на рисунку 2.2.

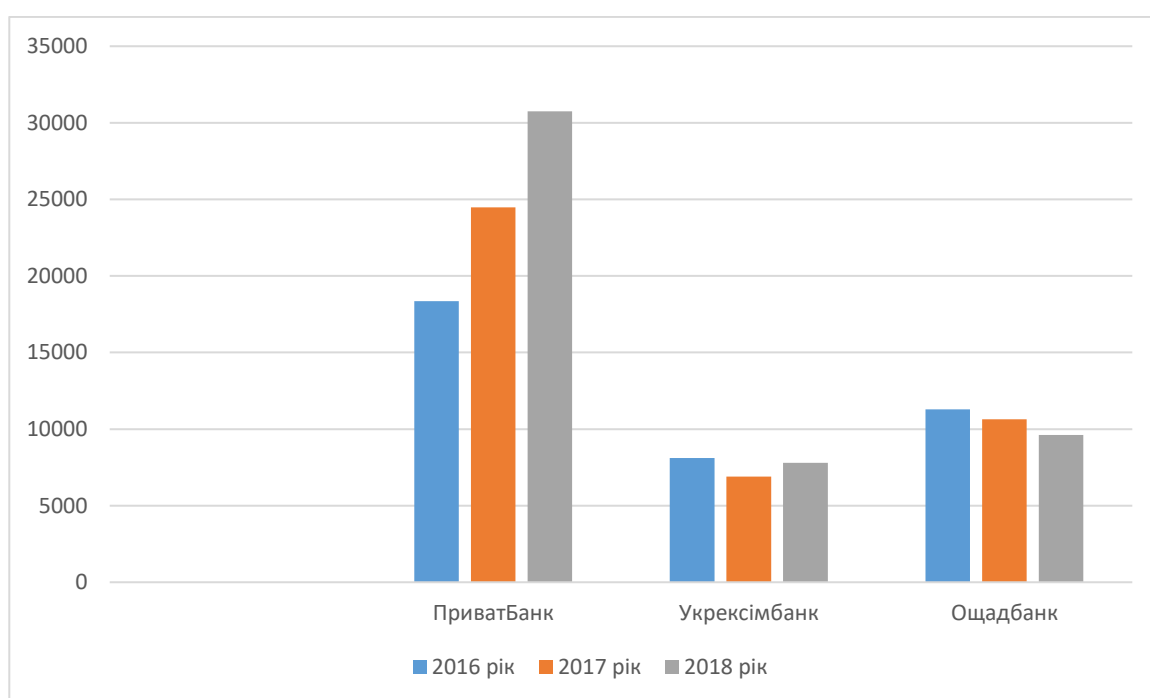

Рис.2.2 – Динаміка обсягу доходів комерційних банківських установ у досліджуваному періоді

Таким чином, проведемо рейтингування у групі державних банків України за рівнем доходів від кредитної діяльності:

- перше місце отримає ПриватБанк;
- друге місце – Ощадбанк;
- третє місце – Укрексімбанк.

З метою оцінки рівня дохідності досліджуваних комерційних банків розрахуємо коефіцієнт дохідності шляхом співвідношення обсягу доходу від

кредитної діяльності до загального розміру кредитного портфеля, що подаємо у таблиці 2.3.

На основі таблиці 2.3 підсумуємо, що у 2017 році відносно 2016 року:

- рівень дохідності ПриватБанку зріс на 13,55%;
- рівень дохідності Укрексімбанку знизився на 26,33%;
- рівень дохідності Ощадбанку зменшився на 16,54%;

Таблиця 2.3

Оцінка рівня дохідності досліджуваних банків у 2016-2018 роках, %

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Темп приросту, %	
				2017/2016	2018/2017
ПриватБанк	56,25	63,87	61,34	113,55	96,03
Укрексімбанк	13,88	10,22	10,75	73,67	105,12
Ощадбанк	17,13	14,29	14,25	83,46	99,71

На основі таблиці 2.3 підсумуємо, що у 2018 році відносно 2017 року:

- рівень дохідності ПриватБанку знизився на 3,97%;
- рівень дохідності Укрексімбанку збільшився на 5,12%;
- рівень дохідності Ощадбанку зменшився на 0,29%;

Динаміку розмірів доходів від кредитного портфеля досліджуваних комерційних банків відобразимо на рисунку 2.3.

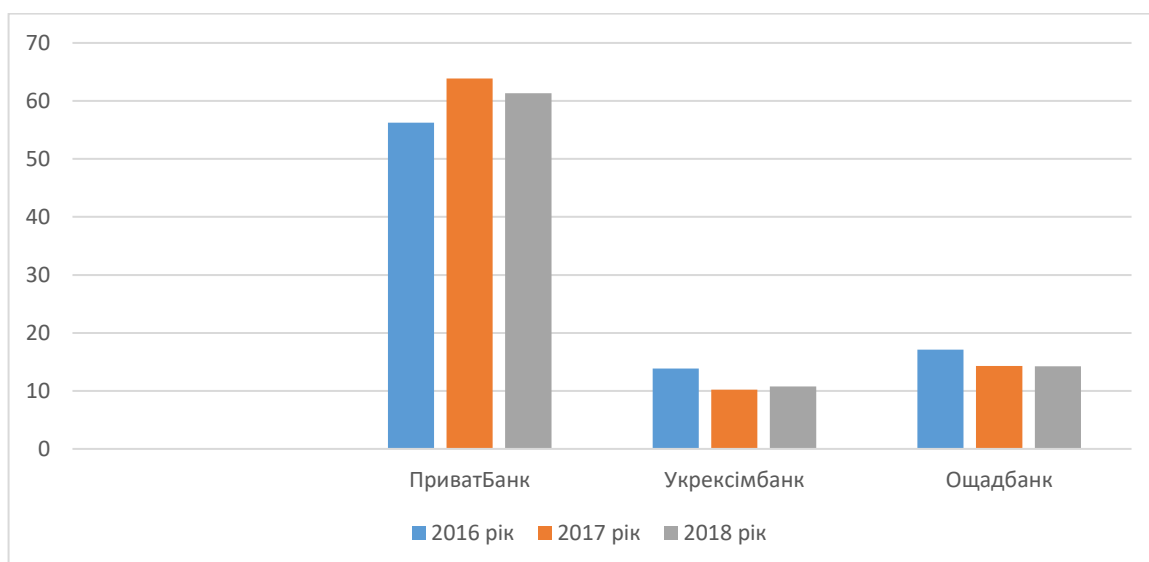

Рис.2.2 – Динаміка рівня доходності комерційних банківських установ у досліджуваному періоді

Отже, таким чином, підсумуємо, що рівень доходності ПриватБанку відзначається як високий та дозволяє досліджуваному банку сформувавши високу ефективність кредитної політики.

Стосовно Ощадбанку рівень доходності кредитної діяльності даного банку є середнім, однак відзначається негативною динамікою спаду.

Укресімбанк відзначається найнижчим рівнем доходності кредитної діяльності протягом всього періоду дослідження та негативною динамікою спаду у 2017 році, однак позитивними тенденціями зростання незначного темпу у 2018 році.

2.2 Аналіз ефективності кредитної політики банків

Дослідження рівня ефективності кредитної політики досліджуваних банків проведемо у розрізі трьох етапів.

I етап. Дослідження динаміки співвідношення обсягів кредитів та депозитів, що наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка співвідношення обсягу кредитів та депозитів у 2016-2018 роках

	ПриватБанк	Укресімбанк	Ощадбанк
Депозити	231055	82164	154016
Кредити	291936	72496	67543
Співвідношення кредитів та депозитів, %	126,35	88,23	43,85

На базі таблиці 2.4 можемо підсумувати:

- для ПриватБанку характерне позитивне співвідношення кредитів та депозитів, що свідчить про повноцінне використання залучених коштів клієнтів, спрямовуючи їх у кредитну діяльність;
- для Укрексімбанку та Ощадбанку характерне перевищення розміру залучених коштів клієнтів над розміщеними обсягами кредитів, що негативно характеризує ефективність їх кредитної політики.

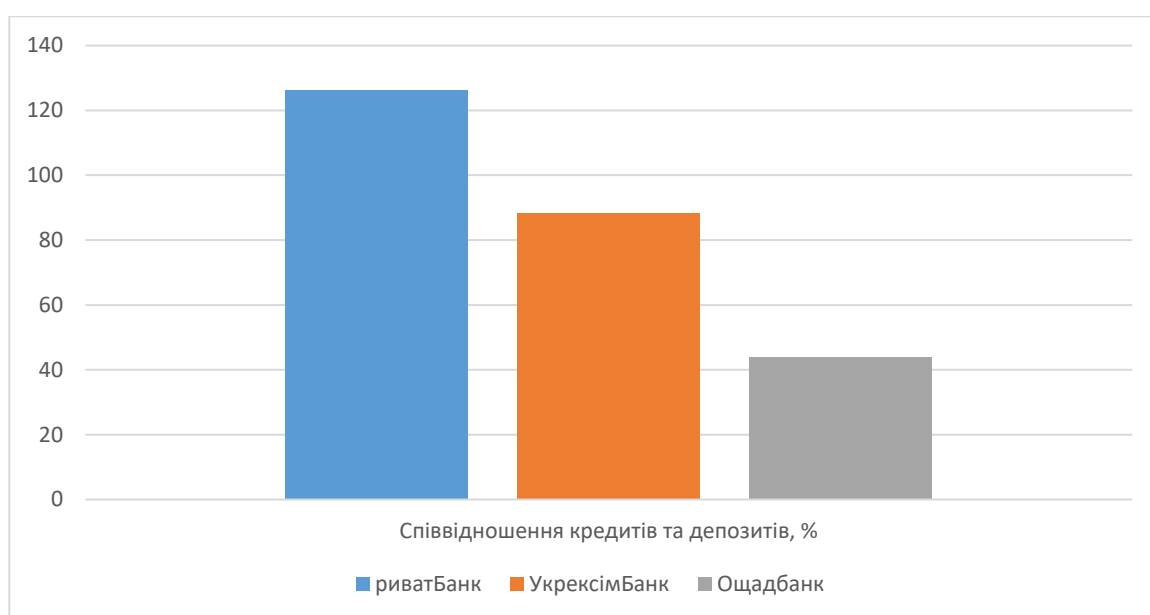

Рис.2.4 – Динаміка співвідношення кредитних та депозитних коштів за період 2016-2018 років

II етап. Дослідження динаміки відсоткових ставок за кредитами та депозитами що наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка співвідношення відсоткових ставок кредитів та депозитів у 2016-2018 роках

	ПриватБанк	Укрексімбанк	Ощадбанк
Середня відсоткова ставка за	26,35	18,11	17,99

кредитами			
Середня відсоткова ставка за депозитами	11,50	11,35	11,25
Співвідношення відсоткових ставок кредитів та депозитів, %	229,4	159,56	159,9

Динаміка рівня співвідношення відсоткових ставок за кредитами та депозитами 2016-2018 років подана на рисунку 2.8.

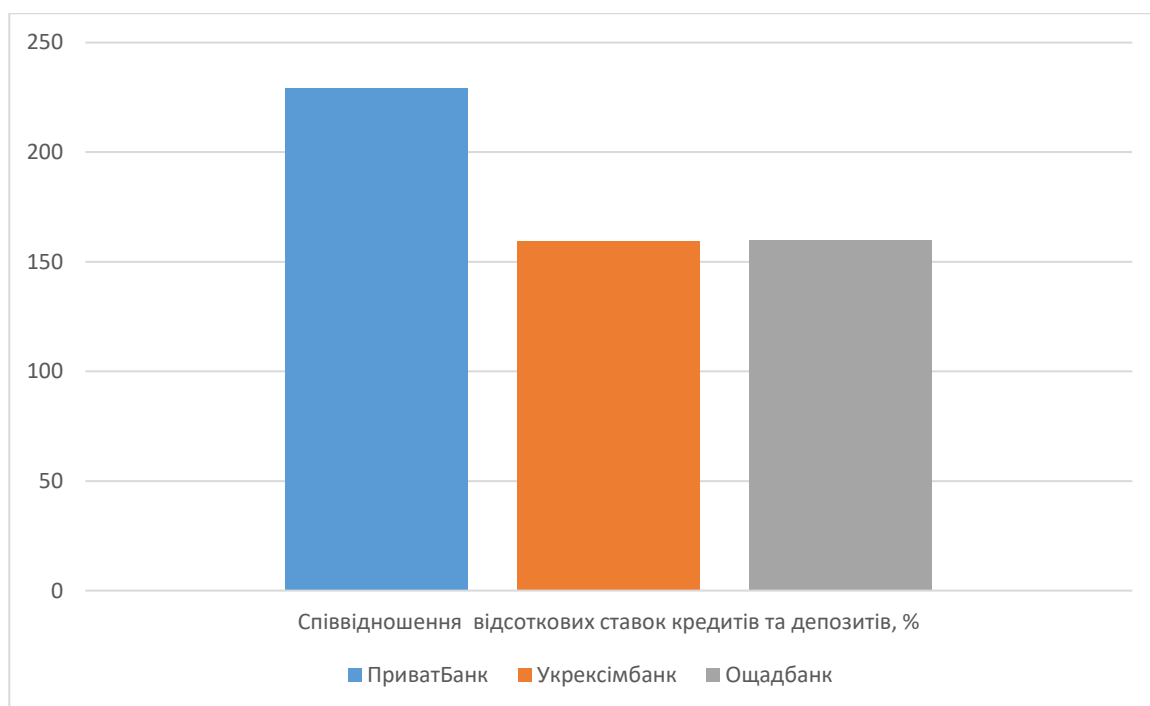

Рис.2.5 – Динаміка співвідношення відсоткових ставок депозитних коштів та кредитних за період 2016-2018 років

Отже, підсумуємо, що у всіх досліджуваних банках плата за користування кредитними коштами значно перевищує плату за користування банками клієнтських коштів.

Найвищий рівень перевищення характерний для Приватбанку, на другому місці – Ощадбанк, а на третьому – Укрексімбанк.

III етап. Дослідження показників дохідності та ризикованості кредитного портфеля. Для дослідження обрано такі показники:

- коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом;
- коефіцієнт якості кредитного портфеля;
- коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом;
- коефіцієнт доходності кредитного портфеля;
- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат;
- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій.

Вихідні дані взято з фінансової звітності на офіційних сайтах досліджуваних банків [10] [11] [12] та на сайті Міністерства Фінансів [13]. Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом показує кількість власного капіталу, що припадає на 1 грн виданого кредиту. Даний показник розраховується за формулою:

$$\begin{aligned} & \text{Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом} \\ &= \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Кредитний портфель}} \end{aligned}$$

Розрахуємо індикатор Приватбанку за 2016-2018 роки. Дані приведені в мільйонах гривень.

$$K_{2016} = \frac{12664}{54692} = 0,2316$$

$$K_{2017} = \frac{25608}{38118} = 0,6718$$

$$K_{2018} = \frac{31462}{52020} = 0,6048$$

Розрахуємо індикатор Укрексімбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{5250}{58427} = 0,09$$

$$K_{2017} = \frac{14456}{67581} = 0,2139$$

$$K_{2018} = \frac{8547}{72479} = 0,1179$$

Розрахуємо індикатор Ощадбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{14933}{66194} = 0,2256$$

$$K_{2017} = \frac{31578}{74503} = 0,4238$$

$$K_{2018} = \frac{18430}{67542} = 0,2729$$

Коефіцієнт якості кредитного портфеля. Даний показник розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт якості кредитного портфелю} = \frac{\text{Резерв для покриття можливих втрат від кредитних операцій}}{\text{Кредитний портфель}}$$

Розрахуємо індикатор Приватбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{161007}{54692} = 2,9439$$

$$K_{2017} = \frac{232654}{38118} = 6,1035$$

$$K_{2018} = \frac{241847}{52020} = 4,6491$$

Розрахуємо індикатор Укрексімбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{45663}{58427} = 0,7815$$

$$K_{2017} = \frac{53831}{67581} = 0,7965$$

$$K_{2018} = \frac{64797}{72479} = 0,8940$$

Розрахуємо індикатор Ощадбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{50605}{66194} = 0,7645$$

$$K_{2017} = \frac{61639}{74503} = 0,8273$$

$$K_{2018} = \frac{63642}{67542} = 0,9422$$

Коефіцієнт доходності кредитного портфелю. Показує кількість доходів банку отриманих з кожної гривні виданих кредитів. Розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт доходності кредитного портфеля} = \frac{\text{Відсотковий дохід банку}}{\text{Кредитний портфель}}$$

Розрахуємо індикатор Приватбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{33457}{54692} = 0,6117$$

$$K_{2017} = \frac{24485}{38118} = 0,6423$$

$$K_{2018} = \frac{30754}{52020} = 0,5912$$

Розрахуємо індикатор Укрексімбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{13680}{58427} = 0,2341$$

$$K_{2017} = \frac{12336}{67581} = 0,1825$$

$$K_{2018} = \frac{12089}{72479} = 0,1668$$

Розрахуємо індикатор Ощадбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{19495}{66194} = 0,2945$$

$$K_{2017} = \frac{19747}{74503} = 0,2650$$

$$K_{2018} = \frac{19351}{67542} = 0,2865$$

Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів та витрат. Показує дохідність відсоткової політики банку. Розраховується за формулою:

$$\begin{aligned} &\text{Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів та витрат} \\ &= \frac{\text{Відсоткові доходи}}{\text{Відсоткові витрати}} \end{aligned}$$

Розрахуємо індикатор Приватбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{33457}{29474} = 1,1351$$

$$K_{2017} = \frac{24485}{18374} = 1,3326$$

$$K_{2018} = \frac{30754}{14002} = 2,1964$$

Розрахуємо індикатор Укрексімбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{13680}{10446} = 1,3071$$

$$K_{2017} = \frac{12336}{9514} = 1,2966$$

$$K_{2018} = \frac{12089}{9841} = 1,2284$$

Розрахуємо індикатор Ощадбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{19495}{13606} = 1,4328$$

$$K_{2017} = \frac{19747}{14228} = 1,3879$$

$$K_{2018} = \frac{19351}{13896} = 1,3926$$

Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій. Показує Кількість відсоткового прибутку, що припадає на одну гривню кредитного портфелю. Розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт прибутковості кредитних} = \frac{\text{Чистий відсотковий дохід}}{\text{Кредитний портфель}}$$

Розрахуємо індикатор Приватбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{3983}{54692} = 0,0728$$

$$K_{2017} = \frac{6111}{38118} = 0,1603$$

$$K_{2018} = \frac{16752}{52020} = 0,3220$$

Розрахуємо індикатор Укрексімбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{3234}{58427} = 0,0554$$

$$K_{2017} = \frac{2822}{67581} = 0,0418$$

$$K_{2018} = \frac{2248}{72479} = 0,0310$$

Розрахуємо індикатор Ощадбанку за 2016-2018 роки.

$$K_{2016} = \frac{5889}{66194} = 0,0889$$

$$K_{2017} = \frac{5519}{74503} = 0,0740$$

$$K_{2018} = \frac{5455}{67542} = 0,0808$$

3. Шляхи оптимізації кредитної політики банків

3.1 Мінімізація кредитного ризику

Кредитним ризиком називають ризик невиконання своїх зобов'язань однією зі сторін в процесі кредитування. Створення ефективної кредитної політики банківської установи передбачає зниження цього ризику до мінімального можливого значення. Розглянемо основні способи зниження кредитного ризику:

- Диверсифікація
- Концентрація
- Лімітування
- Резервування
- Оцінка фінансового стану позичальника
- Забезпечення кредитів

Диверсифікація. Таким терміном називають метод при якому кредитні ресурси комерційного банку розміщують серед широкого кола позичальників. Для зменшення ступеня кредитного ризику позичальники повинні відрізнятися від інших різними умовами діяльності та характеристиками. Чим більша кількість осіб кому надають кредити, тим менший ризик втрати кредитних ресурсів. При традиційній банківській теорії диверсифікація розглядається як оптимальний метод управління кредитним ризиком. Причому найефективнішим вважається кредитний портфель, що максимально диверсифікований [14]. Існують такі види диверсифікації: портфельна, галузева та географічна.

Портфельна диверсифікація – це розміщення кредитів між позичальниками, що класифікуються за наступними показниками: розмір капіталу, статус, обсяг валового доходу і т.д. Кредитуванню малого та середнього бізнесу притаманний високий ризик, отже банк може диктувати власні умови кредитування, такі як підвищена відсоткова ставка та додаткові

гарантії. Кредитуванню великих підприємств характерний низький ризик, але й низький дохід.

Галузева диверсифікація – розміщення кредитів серед позичальників, котрі здійснюють діяльність в різних галузях економіки. Ступінь ризику кредитування в такому випадку залежить від стану економіки в різних галузях. При такій диверсифікації важливо ґрунтуватись на дослідження стану економіки та чинники, що на її впливають.

Географічна диверсифікація – розміщення кредитних ресурсів серед позичальників, які ведуть діяльність у різних регіонах, країнах тощо. При такій диверсифікації важливо звертати діяльність на територіальні чинники, що впливають на результати діяльності підприємств.

Залежно від конкретної ситуації та обраної стратегії завданням банківського менеджменту є визначення оптимального співвідношення між диверсифікацією та концентрацією [15].

Недолік цього методу в тому, надмірна диверсифікація призводить до погіршення якості управління кредитною діяльністю. Причиною цього виступає відсутність у банківських установах достатньої кількості спеціалістів, що мають знання особливостей багатьох галузей економіки.

Концентрація. Даний метод полягає в зосередженні кредитного ризику в певній галузі, сектору економіки чи іншій групі зв'язаних між собою позичальників. Концентрація, як і диверсифікація, поділяється на портфельну, галузеву та географічну. Більша частина банків зазвичай концентрують свої кредитні ресурси в популярних або найменш ризикових галузях економіки.

Недолік цього методу в тому, що хоча комерційні банки й концентрують ресурси в галузях з найменшим ризиком, все одно залишається ймовірність отримання збитків. Збитки отриманні при використанні методу концентрації переважають ніж збитки отриманні при використанні методу диверсифікації. Також надмірна концентрація є одним з чинників підвищення кредитного ризику [16].

Лімітування. Даний метод полягає в обмеженні кредитних ризиків шляхом встановлення максимально допустимих розмірів кредитів. Розмір ліміту залежить від результатів досліджень позичальників та факторів ризику, що впливають на їх діяльність. Лімітування не допускає ситуації надмірної концентрації чи диверсифікації [17].

Резервування. Даний метод базується на створенні резервів, котрі використовуються на випадок отримання збитків в процесі кредитної діяльності банківської установи. Резервування базується на принципі обачливості, відповідно до якого банки повинні оцінювати якість кредитних портфелів з точки зору втрат за кредитною діяльністю [18].

Назва методу оцінки фінансового стану позичальника говорить сама за себе. Зазвичай при такі оцінці фінансового стану позичальника підприємства звертають увагу на показники економічної діяльності: платоспроможність, рентабельність, фінансову стійкість, собівартість продукції, обсяг продажу, кредитну історію, тощо. При оцінці стану фізичної особи звертають увагу на соціальну стійкість та матеріальний стан позичальника.

Існують такі класи позичальників [19]:

Клас «А». Цьому класу притаманні гарні показники фінансової діяльності. Такі показники є вищі ніж середньогалузеві (у разі кредитування юридичних осіб), або ніж середньостатистичні (при кредитуванні фізичних осіб). До такого класу відносять фізичні чи юридичні особи, які здатні вчасно виконувати кредитні зобов'язання.

Клас «Б». В осіб цього класу показники фінансової діяльності близькі до класу «А», проте низька ймовірність підтримання цих показників на даному рівні. Діяльність суб'єктів даної категорії потребує більшої уваги ніж попереднього класу.

Клас «В». Фінансова діяльність цього класу є задовільною, але потребує ретельного контролю. Існує ймовірність несвоєчасного погашення кредиту на необхідність забезпечення у вигляді застави. Проте навіть при такій ситуації існує ймовірність виправлення положення в кращу сторону.

Клас «Г» характеризується незадовільною діяльністю, високою ймовірністю збитків, нестабільністю положення протягом року та низькою ймовірністю погашення позики з відсотками. Якщо при подальшому дослідження не існує підтверджень виправлення становища за 1 місяць, дану особу чи суб'єкт господарювання необхідно класифікувати як клас «Д».

Клас «Д». Даному класу притаманна незадовільні показники фінансової діяльності, позика не забезпечена ліквідною заставою, відсутня ймовірність погашення кредиту.

Крім оцінки фінансового стану також оцінюється обслуговування боргу позичальником. Якість обслуговування буває:

- добрим (заборгованість та відсотки виплачуються вчасно)
- слабким (заборгованість прострочена з 8 до 90 днів, а відсотки з 8 до 30 днів)
- незадовільним (заборгованість прострочена понад 90 днів)

Виходячи з визначеного фінансового стану позичальника та якості обслуговування боргу позики можна визначати за таблицею 3.1

Таблиця 3.1

Визначення якості позики на основі фінансового стану позичальника та обслуговування боргу позичальником

Фінансовий стан позичальника	Обслуговування боргу позичальником		
	добре	слабке	Незадовільне
«А»	стандартна	під контролем	Субстандартна
«Б»	під контролем	субстандартна	Сумнівна
«В»	субстандартна	сумнівна	Безнадійна
«Г»	сумнівна	безнадійна	Безнадійна
«Д»	безнадійна	безнадійна	Безнадійна

Хоча існують рейтинги надійності, кредитоспроможності та фінансового стану, українські банки більш приділяють кредитній історії позичальника [20].

Забезпечення кредитів. Такий метод використовується при недостатньому підтвердженні поверненні позики (при фінансовому стані нижче класу «Б»). Основними засобами забезпечення кредиту є застава та гарантія.

Застава є забезпечення повернення кредиту рухомим та нерухомим майном позичальника. При використанні майна як застави треба визначити наскільки легко його реалізувати та оцінити його точну вартість. При неплатоспроможності позичальника, для відшкодування кредитор може реалізувати заставу. В разі перевищення ціни застави збитків різницю повертають позичальнику [21] .

Гарантія чи поручительство є формою забезпечення повернення кредиту при якому укладається договір між кредитором та поручителем боргу. У разі невиконання позичальником своїх кредитних зобов'язань, кредитор має право пред'явити позов як до позичальника так і поручителя.

В залежності від специфіки кредитної політики банківської установи керівництвом буде використовуватись різні заходи щодо зниження кредитного ризику.

3.2 Підвищення якості кредитного портфеля

Досліджуючи ефективність кредитної політики комерційного банку варто звертати увагу не лише на ступінь ризику позик, але й на якість кредитного портфеля в цілому. В другому розділі було здійснено дослідження кредитного портфеля в 3 етапи:

- дослідження динаміки обсягу кредитів та депозитів;
- дослідження динаміки співвідношення процентної ставки кредитів та депозитів;
- дослідження показників дохідності та ризиковості кредитного портфеля.

Розглянемо більш детально. Показник суми виданих кредитів та депозитів широко використовується у світовій практиці для оцінки ліквідності банківської установи та ефективності кредитної політики. Показник Приватбанку становить 126.35% , показники ж Укрексімбанку та Ощадбанку – 88.23% та 43.85% відповідно. З однієї сторони чим більший показник, тим нижча ліквідність банку. Це твердження базується на тому, що надані кредити є найменш ліквідними, ніж інші активи банку, які приносять дохід. З іншої сторони банк ефективно використовує кошти клієнтів, залучених з депозитів. Можна визначити, що хоча така політика Приватбанку є більш ефективною ніж Укрексімбанку та Ощадбанку, це робить його менш ліквідним. Для двох останніх банків рекомендовано спрямовувати залучені кошти від депозитів в сектор кредитної діяльності.

Для оцінки ступеня вартості користування кредитними та депозитними послугами банку в дослідженні було використано показник співвідношення відсоткових ставок кредитів та депозитів. Для забезпечення прибутку від кредитних операцій даний показник повинен бути більшим ніж 100%, тобто середня відсоткова ставка по кредитах повинна перевищувати середню відсоткову ставку по депозитам. При майже однаковій ставці в 11,25 – 11,5% по депозитам, у кожному досліджуваному банку середня ставка по кредитах її перевищує. Найбільш висока кредитна ставка у Приватбанку, яка становить 26,35%, що разом з високим показником співвідношення виданих кредитів та депозитів робить розроблену кредитну політику Приватбанку ще більш ефективною.

Під час 3 етапу ми досліджували такі показники:

- коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом;
- коефіцієнт якості кредитного портфеля;
- коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом;
- коефіцієнт доходності кредитного портфеля;
- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат;

- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій.

Таблиця 3.2

Показники ризикованості та дохідності Приватбанку за 2016 – 2018 рік

Показники	Дані фінансової звітності Приватбанку		
	2016	2017	2018
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом	0,2316	0,6718	0,6048
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	2,9439	6,1035	4,6491
Коефіцієнт доходності кредитного портфеля	0,6117	0,6423	0,5912
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат	1,1351	1,3326	2,1964
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,0728	0,1603	0,3220

З таблиці 3.2 можна побачити стрімке підвищення коефіцієнта покриття кредитного портфеля власним капіталом протягом досліджуваного періоду з 0,2316 до 0,6048, що свідчить про зміцнення захищеності кредитного портфеля власним капіталом банківської установи.

Резерв банку під кредитні ризики значно перевищує величину кредитного портфеля, що можна побачити з показників 2,9439; 6,1035 та 4,6491 у 2016, 2017 та 2018 роках відповідно. Ця ситуація показує захищеність кредитного портфелю резервом та неефективне використання коштів з точки зору прибутковості.

Коефіцієнт доходності кредитного портфеля протягом досліджуваного періоду коливається в районі 0,6-0,64. Це означає, що на 1 гривню виданих кредитів припадає 0,6 гривень доходу.

Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів та витрат в досліджувані роки становить 1,1351; 1,3326 та 2,1964. Таке перевищення процентних доходів над процентними витратами свідчить про ефективну відсоткову політику банку.

Також спостерігається зростання коефіцієнта прибутковості кредитного портфеля з 0,0728 до 0,1603 в 2017 році та до 0,3220 в 2018 році.

Загалом можна сказати, що Приватбанк обрав достатньо ефективну кредитну політику, що видно з показників. Проте рекомендується перенаправити надмірні кошти з резерву під кредитні ризики на підвищення прибутковості.

Наступною досліджуваною установою є Укрексімбанк.

Таблиця 3.3

Показники ризикованості та дохідності Укрексімбанку за 2016 – 2018 рік

Показники	Дані фінансової звітності Укрексімбанку		
	2016	2017	2018
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом	0,09	0,2139	0,1179
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	0,7815	0,7965	0,8940
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	0,2341	0,1825	0,1668
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат	1,3071	1,2966	1,2284
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,0554	0,0418	0,0310

Хоча в 2017 році спостерігається зростання коефіцієнта покриття кредитного портфеля власним капіталом з 0,09 до 0,2139, в 2018 даний показник знизився до 0,1179. Дана ситуація свідчить про недостатню захищеність кредитних коштів власним капіталом банку.

Після плавного підвищення коефіцієнта якості кредитного портфеля з 0,7815 до 0,7965 в 2017 році, спостерігається зростання даного індикатора до 0,8940 в 2018 році.

Протягом досліджуваного періоду спостерігаємо зниження таких коефіцієнтів прибутковості:

- коефіцієнт дохідності кредитного портфеля. В 2016-ому – 0,2341; в 2017-ому – 0,1825; в 2018-ому – 0,1668.
- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів та витрат. В 2016-ому – 1,3071; в 2017-ому – 1,2966; в 2018-ому – 1,2284.

- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій. В 2016-ому – 0,0554; в 2017-ому – 0,0418; в 2018-ому – 0,0310.

Даному комерційному банку рекомендовано переглянути обрану кредитну політику. Існує проблема в захищеності кредитних коштів власним капіталом та зниження показників дохідності протягом досліджуваного періоду.

Останнім досліджуваним комерційним банком є Ощадбанк.

Таблиця 3.4

Показники ризикованості та дохідності Ощадбанку за 2016 – 2018 рік

Показники	Дані фінансової звітності Ощадбанку		
	2016	2017	2018
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом	0,2256	0,4238	0,2729
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	0,7645	0,8273	0,9422
Коефіцієнт доходності кредитного портфеля	0,2945	0,2650	0,2865
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат	1,4328	1,3879	1,3926
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,0889	0,0740	0,0808

З таблиці 3.4 можна побачити, що коефіцієнт покриття кредитного портфеля зріс з 0,1156 до 0,4238 в 2017 році, але знизився до 0,2729 в 2018-ому.

Спостерігається зростання коефіцієнта якості кредитного портфеля з 0,7645 до 0,8273 в 2017 році та до 0,9422 у 2018-ому.

Спостерігається коливання показників дохідності протягом досліджуваного періоду:

- коефіцієнт доходності кредитного портфеля на рівні 0,26-0,29
- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів та витрат на рівні 1,38-1,43
- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій на рівні 0,074-0,088

Досліджуваному банку рекомендується працювати в напрямку підвищенню дохідності кредитного портфелю, прибутковості кредитних операцій та підвищення захищеності кредитних коштів власним капіталом.

Висновки

На сьогоднішній день існує вагомий вплив кредитування на фінансові результати та діяльність банку. Причиною на те є те, що у структурі активних операцій займають саме кредитні операції, що робить їх найпріоритетнішим напрямком діяльності вітчизняних комерційних банків. Проаналізувавши визначення «кредит» можна зробити висновок, що кредит - економічні відносини між фізичними та юридичними особами, що виникають під час перерозподілу коштів між позичальником і кредитором з умовою їх повернення. Кредитування існує за умов зацікавленість двох сторін, відповідальності однією стороною перед іншою та дотриманні наступних принципів:

- повернення позики в повному обсязі
- забезпеченні позичених коштів
- платність користуванням кредитними послугами
- строковість надання коштів
- цільове призначення позичених коштів.

Дослідивши поняття «кредитний портфель» можна зробити висновок, що це фінансовий інструмент управління кредитними операціями банку, метою якої є підвищення ефективності діяльності. Основні параметри управління кредитними портфелем є ризик та дохідність. Структура кредитного портфеля має бути ретельно спланованою, адже частка кредитів у банківських активах складає приблизно 50-60 %. Іншими словами кошти від кредитних операцій складають близько 2/3 всіх доходів, що є вагомою часткою діяльності комерційного банку. Основними завданнями кредитного портфеля є отримання високого доходу в довгостроковій перспективі, мінімізація ризиків кредитного портфеля, дотримання необхідної ліквідності та отримання високого доходу в поточному періоді.

Дослідивши поняття «кредитна політика» можна зробити висновок, що це стратегія банківської установи по залучення коштів та наданні кредитів

своїх клієнтів. Кредитна політика базується на вище згаданих принципах: повернення, забезпеченість, строковість, платність та цільове використання. Створення кредитної політики полягає в плануванні, регулюванні, контролі та організації кредитних взаємовідносин між банком та клієнтами.

Кредитна політика оптимізується двома способами зменшенням кредитного ризику та підвищення прибутковості. Основними способами зниження кредитного ризику:

- Диверсифікація
- Концентрація
- Лімітування
- Резервування
- Оцінка фінансового стану позичальника
- Забезпечення кредитів

Було досліджено такі показники ефективності кредитної політики банківських установ:

- коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом;
- коефіцієнт якості кредитного портфеля;
- коефіцієнт доходності кредитного портфеля;
- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат;
- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій.

За даними дослідження було дано такі рекомендації:

Приватбанку рекомендується перенаправити надмірні кошти з резерву під кредитні ризики на підвищення прибутковості.

Укрексімбанку рекомендовано переглянути обрану кредитну політику. Існує проблема в захищеності кредитних коштів власним капіталом та зниження показників доходності протягом досліджуваного періоду.

Ощадбанку рекомендується працювати в напрямку підвищенню доходності кредитного портфелю, прибутковості кредитних операцій та підвищення захищеності кредитних коштів власним капіталом.

Ефективна кредитна політика підтримує показники діяльності комерційних банків, зміцнює фінансову стійкість, Дозволяє вчасно реагувати на зміну показників в гіршу сторону, визначає найвигіднішу тактику діяльності банку.

Список використаної літератури

1. Доценко І. О. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ / І. О. Доценко, В. В. Доценко. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – С. 97.
2. Фінанси, гроші та кредит: Навчальний посібник (за кредитномодульною системою навчання) для студентів напряму підготовки 6.030601 „Менеджмент” ОКР „Бакалавр” / Борисова І.С., Зоря О.П., – Полтава: РВВ ПДАА, – 2011. – 279 с.
3. Поляк Н. П. КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Поляк Наталя Петрівна – ДВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ», 2016. – С. 14.
4. Нечаєва І. А. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕ / І. А. Нечаєва, Ю. О. Каплан. // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2011. – С. 116.
5. Бурлаєнко Т. І. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ / Т. І. Бурлаєнко. // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – С. 767.
6. Степаненко К. Р. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ / К. Р. Степаненко. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – С. 112.
7. Сорока А. В. КРЕДИТНА ПОЛІТИКА БАНКУ ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ / А. В. Сорока, А. Р. Колесникова. // «Молодий вчений». – 2017. – С. 771.
8. Лисенок О. В. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ТА ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ БАНКІВ / О. В. Лисенок. // Вісник ЖДТУ. – 2016. – С. 186.

9. Рибалко О. П. КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ / О. П. Рибалко. // Інтелект XXI. – 2018. – С. 120.
10. Фінансова звітність Приватбанку [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>.
11. Фінансова звітність Укрексімбанку [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eximb.com/ua/bank/financial-information/financial-report/>.
12. Фінансова звітність Ощадбанку [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/financial-reporting> .
13. Фінансові результати банків [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://minfin.com.ua/company/>.
14. Лисенок О. В. Управління кредитним ризиком банку в умовах нестабільності вітчизняної економіки / О. В. Лисенок, О. С. Бадзим, А. Р. Древуш. // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2016. – С. 175.
15. Ніколаєнко Ю. В. ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ ЯК СКЛАДОВА БАНКІВСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ / Ю. В. Ніколаєнко. // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – С. 101.
16. Ніколаєнко Ю. В. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ: ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ / Ю. В. Ніколаєнко. // Економіка та держава. – 2015. – С. 43.
17. Щаповал О. А. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ : 08.00.08 / Щаповал Олексій Андрійович – КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІ, 2017. – С. 57.
18. Швець О. В. КОНТРОЛЬ ТА СПОСОБИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ : 08.00.08 / Швець Ольга Вікторівна – УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ, 2017. – С. 60.

19. Клас позичальника [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/glossary/show/97>.
20. Суханова А. В. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальника банківськими установами / А. В. Суханова, Н. О. Пухальська, Б. С. Черній. // ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. – 2018. – С. 825.
21. Ісаян А. М. БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ : 08.00.08 / Ісаян Анна Мосесівна – ДВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ», 2016. – С. 32.